



НАРОДНІ СВЯТА І ОБРЯДИ

І в а н С т у с

РІЗДВЯНЕ СВЯТО В УКРАЇНІ

(Від передріздвяного Свят-Вечора до Йорданського водосвяття)

Різдво Господа нашого Ісуса Христа

Різдво Господа нашого Ісуса Христа — це одне з найрадісніших річних свят в Україні. Його джерела — історичні події, точно описані в Св. Письмі євангелістами Матвієм і Лукою, а також в біографіях визначних діячів перших століть християнства.

За часів царювання кесаря Августа був виданий наказ про загальний перепис населення в Римській імперії. Згідно з цим наказом кожен житель Святої Землі повинен був зголоситися для цього перепису до місцевості походження його роду. Юдеєю правив тоді ізраїльський цар Ірод, що підлягав римському кесареві. Ірод був злою людиною. Народ не любив і боявся його.

Йосиф і Марія, обоє нащадки царя Давида, повинні були піти до Вифлєсму, що був відомий як "місто Давидове", щоб там зголоситися до перепису. Вифлєсму був малим містом; і коли Йосиф та Марія прибули туди, там уже не було місця на нічліг. Тому що вже смеркало, і не було ніякої надії на нічліг у готелі. Йосиф і Марія примістилися в убогій стасніці для овець — тоді, коли погода була погана. Тут Марія породила Сина — Ісуса. Повивши дитячко пеленами, вона положила Його в яслах на сні.

І так пророцтво пророка Михея (5:1—2) було сповнене: в цій стасніці почав своє земне життя Той, хто став "Дорогою, Правдою і життям" (Івана 14:6). Коли пастухи вночі стерегли своєї отари, то враз стало зовсім ясно, і нічна темрява перемінилася в ясне денне світло. Пастухи перелякалися. Тоді Ангел з'явився їм, заспокоюючи їх, сказав: "Не бійтеся, ось бо я звіщаю вам велику радість, що буде всім людям: бо народився вам сьогодні Спаситель, що Христос Господь у місті Давидовім. І ось вам ознака: знайдете Дитя, що в сповитку лежить у яслах. І враз з'явилася з Ангелом сила воїнства небесного, що славилу Бога й говорило: Слава на Небі Богові і на землі спокій, між людьми благовоління" (Луки 2; 12—14). Опісля Ангели зникли, ясність денного світла перемінилася в нічну темряву і на землі знову настала ніч. Пастухи тоді вирішили піти до Вифлєсму, щоб побачити чудо, про яке сповістили їм Ангели. Прибувши до Вифлєсму, вони знайшли там Йосифа й Марію, а також Дитячко—Ісуса, що лежало в яслах.

Пастухи впали на коліна і, кланяючись Йому, розказали про з'явлення Ангелів і про сяання воїнства небесного, яке, співаючи, прославляло Господа. Діва Марія, Мати Божа, слухаючи оповідання пастухів, зберігала в своєму серці слова Ангела.

Свят-Вечір є початком дванадцятиденного Різдвяного Свята в Україні. Коли в Свят-Вечір на небі з'явиться перша зоря, українські родини, після цілоденного строгого посту, сідають за гарно прибрані столи, щоб спожити Святу-Вечерю, яка складається, на зразок числа Апостолів Христових, з 12-ти пісних страв. Першою й головною стравою на Свят-Вечір є кутя (варена пшениця з маком, медом і горіхами). Опівночі чи влосвіта починаються в церкві Різдвяні Богослуження з колядами. Упродовж Різдвяних Свят колядники відвідують з колядою сусітів, знайомих та парафіян.

Різдво Христове святкується згідно з Юліанським календарем 7-го січня кожного року, хоч винятково деякі церкви (як, наприклад, грецька і румунська), святкують це свято 25-го грудня, згідно з Григоріанським календарем. Різдво 25-го грудня святкує більшість народів у світі.

Святий Первомученик Архидиякон Стефан

Св. Первомученик Архидиякон Стефан правдоподібно був одним із 70-ти апостолів Христових. Після Вознесення Господнього він був обраний на диякона. А диякони допомагали убогим, що були серед перших християн. Про це написано в Діяннях Св. Апостолів, розділ 6, стихи 1—6.

Священнослуження Архидиякона Стефана було плідотворним, але через те він зазнав багато переслідувань з боку деяких юдеїв, а особливо з боку їхніх духовних провідників, тому що він проповідував християнське вчення, а вони вважали це загрозою для старих юдейських традицій, яких вони сильно трималися. Хоч за проповідування Христової науки його судили, але Стефан мужньо обороняв Віру нашого Спасителя. Він обвинувачував юдейських провідників за те, що вони противилися Божій волі та зрадили Месію Христа. Його мужня постава перед судьями та щирі слова оборони Віри Христової викликали серед самих юдеїв замішання. Сам Архидиякон Стефан був першим мучеником за Віру Христову. Юдеї укаменували його.

Св. Архидиякон Стефан загинув мученичою смертю, мавши всього тридцять років життя. Як згадує в своїх писаннях Св. Єроним, після укаменування Св. Стефана вороги залишили його тіло на їжу диким звірям. Але славний учитель закону Мойсеевого Гамалиїл, який завжди боронив перших учеників Христових перед юдейськими закончителями, мав відвагу вислати вночі своїх слуг що тайкома забрали тіло Св. Мученика, перенесли його до села Кафоргамалу недалеко Єрусалиму і там його поховали. У 1415 році тіло Св. Стефана було віднайдено, перевезено до Єрусалиму й поховано в храмі на Сіоні. Пізніше, дружина візантійського імператора Феодосія, Євдокія, відвідуючи Єрусалим, побудувала величавий храм на честь Св. Стефана. Храм побудований на тому місці, де Св. Стефан був убитий.

Своєю мученичою смертю за Христа і Божу Правду, Св. Архидиякон Стефан став для всіх християн по всі віки світлим прикладом до наслідування. У хвилини найстрашніших тортур за Христову Віру він виявив до Христа Спасителя та Його Св. Церкви найбільшу жертву й посвяту. Умираючи під важкими ударами каміння він заховував себе так само, як Ісус Христос, коли на хресті молився за своїх ворогів. Цей найвищий рівень любові, який зберіг до кінця свого життя Св. Стефан, коли молився за своїх мучителів і просив для них прощення, повинен бути для нас усіх християн ідеальним прикладом до наслідування.

Історія Христової Церкви свідчить, що починаючи від Апостолів і Архидиякона Стефана, сотні і тисячі ісповідників Віри Христової, приймаючи найжорливіші торттури і знущання, ніколи не відрікались Христа. Вони були щасливі, що гинули за Ісуса та Його Святу Церкву, гинули за божественну Правду і Справедливість і ніколи не зраджували. Ця сумна подія про життя, проповідь, муки та смерть Св. Мученика Стефана знаходиться в Св. Письмі, у Діяннях Апостольських (розділи 6 і 7).

Пам'ять цього Первомученика за Христову Віру святкуємо третього дня по Святі Різдва Христового. Для всіх християн світу він є зразком відважного оборонця Віри Христової та Його Божественної справедливості. Пам'ять про Св. Первомученика Стефана в великій пошані зберігається серед українців. У його честь та пам'ять побудовано багато величавих церков.

*Найменування Господа нашого Ісуса Христа.
Святого Василя Великого*

День 14-го січня в християнській ері — це перший день Нового Року, яким Церква починає кожен черговий рік нашого Господа. У цей день Церква молиться, щоб новий рік був всіма християнами присвячений нашому Господові та щоб вони в новому році, в своєму щоденному житті, приділяли найбільшу увагу тим духовним і моральним принципам, які проповідував наш Спаситель Ісус Христос.

Згідно з законом Мойсея, який вимагав цього, як першого ритуалу для новонароджених нащадків Авраамових, коли Ісусові сповнилося 8 днів життя, він пройшов цей ритуал Обрізання чи Найменування. Шляхом цього ритуалу, тобто ритуалу введення дитини в суспільство, дитячко було названо Ісусом — згідно з бажанням його Матері (Лука 1:31). Ширше розповідає про це євангелист Лука, описуючи в подробицях цей період життя Ісуса Христа (Лука 2:21) (ім'я Ісус означає Спаситель).

Також 14-го січня Церква святкує пам'ять Св. Василя Великого. Цей святитель належав до родини, з якої також інших шість членів удостоїлося зачислення між Святих Христової Церкви. Св. Василій Великий походив з Кесарії Кападокійської, а студіював він у Константинополі і в Атонах; був славним письменником і промовцем, а також і великим оборонцем Православної Віри. Слава про нього тоді розійшлася по всьому світі. Завершивши свої студії, він повернувся до свого рідного міста і там він був висвячений (йому звершили хіротонію) на єпископа Кесарії (14-го червня, 370 р.), і на цьому становищі він залишився до смерті.

Св. Василій особливо відомий тим, що він упорядкував чернече (монаше) життя. Він також установив основні правила для індивідуального (особистого) монашого життя, звертаючи увагу на те, що ченці (монахи) не обмежувалися духовним роздумуванням, але щоб також займалися християнською діяльністю на добро своїх ближніх. Ці його чернечі правила в Церкві залишилися правосильними аж до наших часів.

У часах, коли жив Василій Великий, поширювалася сильно в народі аріянська ересь (хибна наука Арія про те, що Ісус Христос не мав Божеської природи, а був тільки людиною). Св. Василя Великого як високо освічену людину покликали єпископи Малої Азії боронити Церкву від ворогів. Тоді було скликано Перший Вселенський Собор у Нікеї (325 р.). На Собор прибули всі єпископи тодішнього християнського світу і всі вони одностайно осудили неправдиву науку олександрійського священика Арія. Тоді ж на Соборі було укладено славне Нікейське Ісповідання Віри, яке стверджує, що Син Божий є єдиносущним з Отцем, роджений, не сотворений, що ми й посьогодні ісповідуємо в Символі Віри. По Соборі Арій затих, але не надовго. Після смерті цесаря Константина його наслідник Констанцій став по стороні Арія. Тоді Св. Василій був змушений одійти в пустиню, де віддався великій місійній праці, листами й писаннями перестерігаючи християн Сходу перед блудами аріянізму. Ця нова апостольська метода боротьби з ерессю виявилася незвичайно успішною і багато християн було врятовано від блуду. Письмами й науковими трактатами Св. Василій скріплював на душі православних, на-вертав і картав невіруючих і тих, що різноманітно блудили.

Св. Василій Великий також установив ту Святу Літургію, що відома під його іменем, і що служиться 10 разів впродовж року, головню в неділі Великого Посту, а також у день упокоєння цього святого (14-го січня 379 р.), в четвер і в суботу Страсного Тижня та в Надвечір'я Різдва і Йордану (Богоявлення).

*Хрещення Господа нашого Ісуса Христа.
Богоявлення. Йордан*

Між тими, що приходили до Івана Хрестителя, одного разу прийшов чоловік, якого Іван не знав. І тільки пізніше пророк Іван пізнав, що цим незнайомим чоловіком був Спаситель Світу, Ісус Христос, який просив Івана, щоб той охрестив його. Іван спочатку відмовлявся охрестити Ісуса, кажучи: "Я повинен хреститися від Тебе, чим Тобі йти до мене" Ісус Христос (бо Він був тим незнайомим чоловіком) сказав Іванові, що йому (Іванові) це годиться зробити, і Іван погодився охрестити Ісуса, якому було тоді 30 років. Під час цього Хрещення сталася надзвичайна подія, — її бачили й чули присутні люди. Небо розкрилося, а на Ісуса Христа зійшов Дух Святий у вигляді голуба і чути було з Неба голос: "Це Мій Син улюблений, що Його Я влюбовав"

Свято Хрещення Господнього називається Богоявленням, а це тому, що під час Хрещення з'явився Бог людям, як Пресвята Трійця: Бог Отець (Який говорив з неба), Бог Син (Який хрестився в річці Йордані) і Бог Дух Святий (Який зійшов з Неба в вигляді голуба). Не тільки Іван Хреститель сказав людям, що Ісус є Спасителем Світу, але сам Господь Бог з Неба засвітив, що Той, що охрещується: "Є Син мій улюблений"

Свято Хрещення Господнього називаємо ще Водохрещамми, бо в цей день на спомин Хрещення Ісуса Христа буває Велике освячення воли. Виходять люди на ріку чи на озеро, ставлять там хрест з льолу, а священник освячує там воду. Люди з великою побожністю п'ють освячену воду, окроплюють нею свої хати на знак свого бажання стати кращими та щоб все зло відійшло від них. Тому що Ісус був охрещений в річці Йордан, це Свято (встановлене в пам'ять Хрещення Господнього) також називається "Йордан" Святкуємо його кожного року 19 січня.

Едмонтон,
Канада *

Текст подаємо за кн. "Свята Православної Церкви" (Видання союзу українок Канади з фундації ім. Наталії Кобринської, 1983, Едмонтон).

Автором цієї праці є відомий вчений, науковий і громадський діяч протиєрей, доктор Іван Стус. Його монографія цікава передусім тим, що вона у стислій формі, але досить чітко відображає панораму історичних подій, яким присвячено цикл різдвяних свят. На жаль, до останнього часу в деяких народознавців уявлення про ці свята і навіть про їх тривалість були досить смутні.

Оповідь автора відзначається ясністю, стислістю та іншими гарними мовно-стилістичними якостями. Відхилень від норм літературної мови у ній порівняно небагато, а якщо вони і трапляються, то це пояснюється впливом на автора діаспорного оточення.

С т е п а н Ш а х

ЙОРДАНСЬКІ ВОДОСВЯТТЯ

*(Традиційні обряди і звичаї
завершального свята різдвяного циклу)*

Величні були Йорданські водосвяття у Львові, але ще величавіші були вони в Княжгороді Перемишлі. У Львові, правда, святив воду сам Митрополит-Владика, а за австрійських часів брав участь у цій традиційній церковній процесії навіть цісарський намісник у Галичині і генерал-ко-